

Rozdział 1. Uwagi historyczne i prawnoporównawcze

§ 1. Uwagi historyczne

I. Rektyfikacja wyroków w rzymskim procesie cywilnym

W rzymskim procesie cywilnym postępowanie toczyło się w dwóch fazach – *in iure* oraz *apud iudicem*. Rozpoczywało się przed wysokim urzędnikiem – pretorem – którego zadaniem w fazie *in iure* była eliminacja sporów błahych i niedojrzałych, a następnie ustalenie zakresu, w jakim miał orzekać wyznaczony przez niego sędzia w kolejnej fazie postępowania (*apud iudicem*)¹. Ten sędzia, prywatny, skrepowany formułką określającą zakres jego kognicji, rozpoznawał sprawę. Fazę *apud iudicem* kończył wyrok, tzn. sędziowskie rozstrzygnięcie spornej sprawy². Treść wyroku musiała mieścić się w granicach uprawnień sędziego. W najczęstszych przypadkach, gdy powód w skardze domagał się od pozwanego jakiegoś świadczenia, treścią wyroku było zasądzenie (*condemnatio*) lub uwolnienie (*absolutio*) pozwanego³. W powództwach działowych wyrok miał charakter kształtujący nowy stosunek prawny⁴. Z chwilą wydania wyroku gasła władza sędziego w postępowaniu rozpoznawczym. Z tego powodu sędzia ten nie mógł już zmienić ani poprawić swojego wyroku, zgodnie z zasadą *lata sententia iudex desinit esse iudex*⁵. Z rozwojem

¹ W. Litewski, Rzymski proces cywilny, Kraków 1988, s. 45.

² K. Kolańczyk, Prawo rzymskie, zaktualizował J. Kodreński, Warszawa 2007, s. 153; A. Dębiński, Rzymskie prawo prywatne. Kompendium, Warszawa 2011, s. 115.

³ K. Kolańczyk, Prawo rzymskie, s. 154; A. Dębiński, Rzymskie prawo prywatne, s. 117; W. Osuchowski, w: W. Litewski, J. Sondla (red.), Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, Warszawa 1986, s. 117, 138.

⁴ K. Kolańczyk, Prawo rzymskie, s. 154.

⁵ *Ibidem*; E. Szymoszek, I. Żeber, Prawo rzymskie, Wrocław 2005, s. 106; A. Dębiński, Rzymskie prawo prywatne, s. 117.

rzymskiego procesu cywilnego wykształciła się apelacja (*appellatio*) jako środek odwoławczy od wyroku sądu niższego do sądu wyższego⁶.

Poza systemem środków zaskarżenia wyroków istniały jednak sposoby na usuwanie wad w ważnych wyrokach w postaci sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków. Przedmiotem sprostowania wyroku mogły być błędy rachunkowe⁷ (*error calculi, error computationis*), gramatyczne i stylistyczne⁸. Błędy musiały mieć oczywisty charakter i były prostowane przez sąd w urzędzie. W wyniku sprostowania nie mógł ulec zmianie sens wyroku, ale tylko jego zewnętrzna redakcja⁹.

Uzupełnienie wyroku było dopuszczalne tylko w określonym zakresie, tj. jeżeli nie zasądzono kosztów procesowych, pożytków lub odsetek, bądź nie ustalono terminu spełnienia świadczenia¹⁰. Uzupełnienie wyroku posiadającego *condemnatio* lub *absolutio* było możliwe, jeżeli wyrok nie zawierał wszystkich dyspozycji stanowiących konsekwencje wyroku¹¹. Uzupełnienie następowało w postaci wyroku¹².

W prawie rzymskim funkcjonowała również instytucja wykładni wyroku w celu usunięcia przez sąd wątpliwości co do jego treści¹³.

II. Geneza rektyfikacji wyroków na ziemiach polskich

1. Rektyfikacja wyroków na ziemiach zaboru pruskiego

Po utracie przez Polskę niepodległości na ziemiach polskich obowiązywało prawo procesowe państw zaborczych¹⁴. W prowincji Prusy Zachodnie, utworzonej w 1772 r., prawo polskie zostało bezwzględnie uchylone. W jego miejsce wprowadzono Landrecht wschodniopruski z 1721 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami¹⁵. W 1793 r. na terenie całych Prus została wprowadzona Po-

⁶ W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1999, s. 419–422; *tenże*, *Wybrane zagadnienia rzymskiej apelacji w sprawach cywilnych*, Kraków 1967, s. 12.

⁷ W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, s. 418.

⁸ W. Litewski, *Der römisch-kanonische Zivilprozeß nach den teren ordines iudicarii*, r. I, Kraków 1999, s. 487.

⁹ *Ibidem*, s. 487.

¹⁰ *Ibidem*; W. Litewski, *Podstawowe wartości prawa rzymskiego*, Kraków 2001, s. 159.

¹¹ W. Litewski, *Rzymski proces*, s. 95; *tenże*, *Rzymskie prawo*, s. 418.

¹² W. Litewski, *Rzymskie prawo*, s. 418.

¹³ W. Litewski, *Der römisch-kanonische Zivilprozeß*, s. 487.

¹⁴ E. Borkowska-Bagieńska, *Historia prawa sądowego*, Warszawa 2006, s. 96 i n.

¹⁵ D. Makilla, *Historia prawa w Polsce*, Warszawa 2008, s. 340.

wszechna Ordynacja Sądowa (*Allgemeine Gerichtsordnung*)¹⁶, która obowiązywała do 1877 r.¹⁷ Dnia 30.1.1877 r. przyjęto niemiecki kodeks postępowania cywilnego *Zivilprozessordnung* (ZPO). Regulacje tego kodeksu obowiązywały na terenie zaboru pruskiego, a nadal obowiązują w Niemczech.

W KPC niem. uregulowane zostały instytucje sprostowania wyroku (*Berichtigung des Urteils*), sprostowania stanu faktycznego (*Berichtigung des Tatbestandes*) oraz uzupełnienia wyroku (*Ergänzung des Urteils*)¹⁸. Natomiast niemieckie przepisy procesowe nie przewidywały możliwości dokonania wykładni wyroku.

Sprostowanie wyroku dokonywane było na podstawie § 319 KPC niem. Na mocy tego przepisu sąd powinien w każdej chwili sprostować błędy pisarskie, rachunkowe i tym podobne oczywiste omyłki (*offenbare Unrichtigkeiten*), które zaistniały w wyroku¹⁹. Sprostowanie miało na celu usunięcie sprzeczności między wolą sądu a wyrażeniem tej woli na zewnątrz²⁰. Oczywistość omyłki mogła wynikać z samego wyroku lub przynajmniej z okoliczności związanych z jego wydaniem i ogłoszeniem. Omyłka miała charakter oczywisty, jeżeli była widoczna na pierwszy rzut oka dla osoby trzeciej niezaznajomionej z procesem²¹. Sprostowanie mogło nastąpić z urzędu lub na wniosek. O sprostowaniu można było rozstrzygnąć bez poprzedniej ustnej rozprawy. Treść postanowienia o sprostowaniu należało uwidocznić w wyroku oraz jego wypisach. Postanowienie o sprostowaniu podlegało zaskarżeniu w drodze natychmiastowego zażalenia, natomiast nie przysługiwał żaden środek prawny wobec postanowienia o odrzuceniu wniosku o sprostowanie²².

¹⁶ *Ibidem*, s. 341, 372.

¹⁷ A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju i prawa polskiego (1772–1918)*, Warszawa 2012, s. 27.

¹⁸ B. Stelmachowski, *Zarys procedury cywilnej*, Poznań 1923, s. 190, 191; E. Tuora-Schwierskott, *Niemiecki kodeks postępowania cywilnego (ZPO)*. Księga pierwsza i druga. Przepisy 1–510C, Berlin 2016, s. 196.

¹⁹ W. Kleinschmidt, *Das Berichtigungsverfahren nach deutschem und österreichischem Zivilprozess*, Leipzig 1932, s. 67 i n.; E. Osterloh, *Die Berichtigung gerichtlicher Entscheidungen nach § 319 ZPO*, München 1970, s. 2 i n.; K. Wolter, *Die Urteilsberichtigung nach § 319 ZPO*, Münster–New York–München–Berlin 1999, s. 3 i n.; S. Proske, *Urteilsberichtigung gem. § 319 ZPO*, Frankfurt am Main 2002, s. 65 i n.; L. Rosenberg, K.H. Schwab, *Zivilprozessrecht*, München 2004, s. 379 i n.

²⁰ K. Schellhammer, *Zivilprozess: Gesetz – Praxis – Fälle*, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg 2012, s. 402.

²¹ *Ibidem*.

²² Ustawa o postępowaniu cywilnym obowiązująca na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, przekład urzędowy, Warszawa–Poznań 1923.

Drugie sprostowanie było dopuszczalne na podstawie § 320 KPC niem., jeżeli stan faktyczny wyroku zawierał omyłki niepodlegające sprostowaniu w trybie paragrafu poprzedzającego, w postaci niejasności lub sprzeczności. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli stan faktyczny wyroku zawiera omyłki, niepodlegające postanowieniom poprzedniego paragrafu, w postaci opuszczeń, niejasności lub sprzeczności, można żądać sprostowania w terminie 2 tygodni, licząc od doręczenia zredagowanego w pełnej formie wyroku. Wniosek o sprostowanie stanu faktycznego można było zgłosić przed rozpoczęciem wskazanego terminu. Sprostowanie było jednak wykluczone, jeżeli wniosek nie został wniesiony w terminie 3 miesięcy, licząc od chwili ogłoszenia wyroku²³. Pismo musiało zawierać wniosek o sprostowanie i wezwanie przeciwnika na ustną rozprawę. Sąd rozstrzygał bez poprzedniego przeprowadzenia dowodów. W rozstrzygnięciu brali udział tylko ci sędziowie, którzy brali udział przy wydaniu wyroku. W razie przeszkody ze strony któregoś z sędziów, rozstrzygał przy równości głosów głos przewodniczącego, a w razie przeszkody ze strony tego ostatniego – głos najstarszego sędziego²⁴. Postanowienie sądu w przedmiocie sprostowania odnotowywane było na oryginale wyroku i jego wypisach. Postanowienie o sprostowaniu stanu faktycznego nie podlegało zażaleniu. Sprostowanie stanu faktycznego wyroku nie wywoływało skutków w zakresie pozostałej części wyroku²⁵.

Uzupełnienie wyroku było natomiast dokonywane na podstawie § 321 KPC niem. Zgodnie z tym przepisem, wyrok podlegał uzupełnieniu, jeżeli pominięto w całości lub w części roszczenie główne lub uboczne, dochodzone na zasadzie ustalonego lub sprostowanego następnie stanu faktycznego lub jeżeli pominięto punkt co do kosztów. Wyrok mógł być uzupełniony poprzez zamieszczenie na żądanie strony dodatkowego rozstrzygnięcia²⁶. O dodatkowe rozstrzygnięcie strona powinna zgłosić wniosek w formie pisma procesowego w terminie 2 tygodni, licząc od doręczenia wyroku. Ustna rozprawa wyznaczana była jedynie na wniosek. Przeciwnikowi wnioskodawcy wraz z wezwaniem na termin rozprawy należało doręczyć w formie pisma procesowego wniosek o dodatkowe rozstrzygnięcie. Przedmiotem rozprawy była tylko niezłatwiona część sporu²⁷.

²³ E. Tuora-Schwierskott, Niemiecki kodeks postępowania cywilnego, s. 196.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, s. 196.

²⁶ K. Schellhammer, Zivilprozess, s. 404 i n.; E. Tuora-Schwierskott, Niemiecki kodeks postępowania cywilnego, s. 196.

²⁷ E. Tuora-Schwierskott, Niemiecki kodeks postępowania cywilnego, s. 196.

2. Rektyfikacja wyroków na ziemiach zaboru austriackiego

Na ziemiach włączonych do Austrii w pierwszym rozbiórce Polski obowiązywała uchwalona w 1774 r. ustawa regulująca postępowanie przed sądami²⁸. Pierwszą ogólnoaustriacką kodyfikację procesu cywilnego wprowadzono 1.5.1781 r. za panowania cesarza *Józefa II*, w formie Powszechnej Ordynacji Sądowej (*Allgemeine Gerichtsordnung*)²⁹. Z kolei na ziemiach włączonych do Austrii w III rozbiórce, 19.12.1796 r. weszły w życie specjalne przepisy procedury zawarte w Powszechnej Ordynacji Sądowej dla prowincji zachodniogalicyskiej (*Allgemeine Gerichtsordnung für Westgalizien*) z mocą obowiązującą od 1.5.1797 r. Od 1807 r. obowiązywanie przepisów tej ustawy rozciągnięte zostało także na tereny prowincji wschodniogalicyskiej³⁰. Dopiero 1.8.1895 r. wprowadzono kodeks postępowania cywilnego *Zivilprozessordnung*³¹ i 27.5.1896 r. ordynację o postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym³², które w sposób całościowy ustalały przepisy o cywilnym postępowaniu procesowym³³. Przepisy te obowiązywały na terenie zaboru austriackiego, a nadal obowiązują w Austrii.

Podobnie jak w prawie niemieckim, w austriackim prawie procesowym uregulowane zostały instytucje sprostowania i uzupełnienia wyroku³⁴, natomiast nie została unormowana instytucja wykładni wyroku. Sprostowanie wyroku uregulowane było w § 419 i 422 KPC austr. Zgodnie z § 419 KPC austr. sąd, który wydał wyrok, mógł w każdym czasie sprostować błędy pisarskie i rachunkowe albo inne oczywiste niedokładności w wyroku lub w jego wypisach lub niezgodności w wypisie³⁵. Błąd musiał być sprzeczny z wolą sądu w chwili wydania wyroku oraz powinien być dla każdego rozpoznawalny z kontekstu

²⁸ D. Makilla, Historia prawa, s. 372.

²⁹ *Ibidem*, s. 347; S. Plaza, Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część II: Polska pod zaborami, Kraków 2002, s. 25; T. Maciejewski, Historia powszechna ustroju i prawa, Warszawa 2015, s. 702; E. Borkowska-Bagińska, Historia prawa sądowego, s. 97.

³⁰ D. Makilla, Historia prawa, s. 347; S. Plaza, Historia prawa w Polsce, s. 25; T. Maciejewski, Historia powszechna, s. 702; A. Dziadzio, Powszechna historia prawa, Warszawa 2009, s. 450.

³¹ RGBl. 1895, Nr 113.

³² Dz.U.P. Nr 79.

³³ T. Maciejewski, Historia powszechna, s. 704.

³⁴ A. Bálásits, Ustawa z dnia 1.08.1895 o postępowaniu sądowym w cywilnych sprawach spornych (Procedura Cywilna) razem z ustawą zaprowadzającą z dnia 1.08.1895, Lwów 1895, s. 496.

³⁵ R. Holzhammer, Österreichisches Zivilprozeßrecht, Wien–New York 1976, s. 234; H. Dolinar, R. Holzhammer, Zivilprozeßrecht, t. I, Grundstudium, Freistadt 2007, s. 67; W.H. Rechberger, D.A. Simotta, Grundriss des österreichischen Zivilprozessverfahren. Erkenntnisverfahren, Wien 2010, s. 840 i n.

wyroku. Sprostowanie wyroku przez sąd było dopuszczalne na wniosek lub z urzędu. Przedmiotem sprostowania mogły być zarówno wyroki nieprawomocne, jak i prawomocne. O sprostowaniu sąd mógł orzec bez przeprowadzania rozprawy. Na postanowienie sądu o oddaleniu wniosku o sprostowanie nie przewidziano odrębnego środka prawnego. Sprostowanie mogła zarządzić także wyższa instancja³⁶. Natomiast zgodnie z § 422 KPC austr. sprostowanie, które sąd postanowił skutecznie po myśli § 419, należało zamieścić tak na pierwopisie wyroku, jak i uwidocznic na wszystkich już udzielonych wypisach wyroku, których zwrotu należy w tym celu zażądać. W razie odrzucenia wniosku o sprostowanie wyroku należało nałożyć na wnioskodawcę obowiązek zwrotu wszystkich powstałych sąd kosztów; zresztą znosiło się kosztą wzajemnie³⁷. Poza sprostowaniem wyroku procedura austriacka przewidywała również w § 420 i 421 KPC austr.³⁸ instytucję sprostowania faktycznego stanu wyroku³⁹.

Drugi środek rektyfikacji wyroków – uzupełnienie wyroku – regulowały przepisy § 423 i 424 KPC austr. Przepisy te dawały sądowi, który przez przecoczenie nie orzekł w całości o roszczeniu powoda, możność uzupełnienia swego wyroku⁴⁰. Pierwszy z przepisów stanowił, że jeżeli wyrok pomija roszczenie, o którym należało orzec, albo jeżeli w wyroku nie orzeczono o kosztach, których zwrotu strona żądała lub też orzeczono o nich niezupełnie, należy wyrok uzupełnić dodatkowym rozstrzygnięciem (wyrok uzupełniający). Wniosek o uzupełnienie należało zgłosić w terminie 8 dni po doręczeniu wyroku; przywrócenie do pierwotnego stanu z powodu zaniedbania tego okresu nie było dopuszczalne. Sąd rozstrzygał o uzupełnieniu wyroku po przeprowadzeniu rozprawy, tylko w przypadku, gdy uznał jej przeprowadzenie za ko-

³⁶ J. Windakiewicz, Ustawa o postępowaniu sądowym w cywilnych sprawach spornych (Procedura cywilna) obowiązująca na ziemiach b. zaboru austriackiego tudzież na Spiszu i Orawie i ustawa zaprowadzająca procedurę cywilną (ustawa wprowadzająca) w nowym przekładzie ze wszystkimi późniejszymi zmianami tudzież z uwagami, objaśnieniami, orzeczeniami Sądu Najwyższego i dodaniem przepisów o postępowaniu w sprawach małżeńskich, przepisów polskich zmieniających procedurę cywilną i taryfy adwokackiej, Warszawa 1925, s. 311.

³⁷ *Ibidem*, s. 312.

³⁸ Przepisy te zostały uchylone przez czwartą nowelę o odciążeniu sądów z 17.6.1922 r. Nowelą tą odstąpiono od wymogu, że stan faktyczny jest elementem składowym wydania wyroku, wprowadzając na jego miejsce protokół rozprawy (§ 207 i n. KPC austr.), K. Lubiński, w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, Warszawa 2016, s. 791.

³⁹ W. Godlewski, Austriackie prawo procesowe cywilne, Lwów 1900, s. 415–417.

⁴⁰ J.J. Litauer, Rektyfikacja wyroków w polskiej procedurze cywilnej, RPEiS 1933, Nr 1, s. 8.

nieczne. Rozprawę ograniczało się do niezłatwionej części sporu. Odrzucenie wniosku o uzupełnienie następowało w formie uchwały⁴¹. Przepisy austriackiego kodeksu postępowania cywilnego nie przewidywały na to rozstrzygnięcie środka zaskarżenia. Z kolei § 424 KPC austr. stanowił, że rozprawa w przedmiocie uzupełnienia wyroku nie wpływa na bieg terminu do wniesienia środka prawnego przeciw wyrokowi, którego uzupełnienia żądano⁴².

3. Rektyfikacja wyroków na ziemiach zaboru rosyjskiego

Na terenach włączanych przez Rosję w kolejnych rozbiorach Rzeczypospolitej zachowano moc obowiązującą dawnego prawa prywatnego, jakie ujęto w wersji III Statutu litewskiego z 1588 r.⁴³ Po uchyleniu norm III Statutu litewskiego na terenie zaboru rosyjskiego obowiązywały powszechne dla całej Rosji normy prawa procesowego cywilnego zawarte w Zwodzie Praw Cesarstwa Rosyjskiego (ZP), Swod Zakonow z 1832 r.⁴⁴ Jednak w istniejącym w latach 1807–1815 Księstwie Warszawskim recypowano prawo francuskie, wprowadzając w dniu 23.5.1808 r. francuski kodeks procedury cywilnej (*Code de procédure civile*) z 1806 r.⁴⁵ Wprowadzone w tym okresie przepisy francuskiej procedury cywilnej obowiązywały w powstałym w 1815 r. Królestwie Polskim⁴⁶. Nową ustawę postępowania sądowego cywilnego wprowadzono w Rosji dnia 20.11.1864 r. przy okazji reformy sądownictwa⁴⁷. Ustawa ta obowiązywała od chwili jej przyjęcia na tzw. Ziemiach Zabranych, na wschód od granicy Królestwa Polskiego po wschodnią granicę Pierwszej Rzeczypospolitej sprzed 1772 r.

Inaczej rzecz przedstawiała się w Królestwie Polskim. Kodeks francuski został tam utrzymany w mocy mimo wydania w 1864 r. ustawy postępowania sądowego cywilnego. Zmiana w tym zakresie dokonana została dopiero w 1876 r. Na mocy postanowienia cesarza rosyjskiego *Aleksandra II* z 19.2.1875 r. o zastosowaniu ustaw sądowych z 20.11.1864 r. do okręgu sądowego warszawskiego z dniem 1.7.1876 r. postanowienia ustawy postępowania sądowego cy-

⁴¹ J. Windakiewicz, Ustawa o postępowaniu sądowym, s. 313.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ D. Makilla, Historia prawa, s. 349.

⁴⁴ S. Plaza, Historia prawa w Polsce, s. 35; T. Maciejewski, Historia powszechna, s. 709.

⁴⁵ T. Ereciński, Znaczenie francuskiego Code de procédure z 1806 roku dla rozwoju procesu cywilnego w Polsce, Czasopismo Prawno-Historyczne 2005, Nr 2, s. 133.

⁴⁶ S. Plaza, Historia prawa w Polsce, s. 148; D. Makilla, Historia prawa, s. 432.

⁴⁷ E.B. Васильковский, Чтебник гражданского процесса, М., 2003. С. 8; D. Makilla, Historia prawa, s. 383; S. Plaza, Historia prawa w Polsce, s. 36 i 149.

wilnego z 1864 r. zastąpiły dotychczas obowiązującą francuską procedurę cywilną⁴⁸.

Rosyjska ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. regulowała instytucję wykładni wyroku, nie zawierała natomiast przepisów o sprostowaniu i uzupełnieniu wyroku⁴⁹. Pomimo braku regulacji umożliwiającej sprostowanie wyroku, w orzecznictwie sądowym wykształciła się praktyka, że sąd może w postępowaniu incydentalnym sprostować oczywiste pominięcia i pomyłki popełnione w wyroku⁵⁰. W orzeczeniu z 23.3.1928 r., C 72/27⁵¹ Sąd Najwyższy wskazał, że ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. celem zapewnienia trwałości i niewzruszalności orzeczeń sądowych wprowadziła normy, które z uwagi przede wszystkim na interes stron oraz ze względu na porządek publiczny zabraniają sądowi, który wydał wyrok, zmieniać tego orzeczenia (art. 139¹, 700, 891 UPC ros.). Wskazując na racjonalną podstawę tej zasady, Sąd Najwyższy podkreślił jednocześnie, że gdyby zasada ta miała być stosowana bezwzględnie w literalnym jej brzmieniu, prowadziłyby niejedenkrotnie do nieusprawiedliwionego spaczenia roli sądu w przypadkach, gdy wskutek niedopatrzania znajdzie się w sentencji wyroku dyspozycja sprzeczna z wolą i intencją sądu, czyli wówczas, gdy zaszła oczywista omyłka w redakcji sentencji. Dlatego też łągodzono powyższą zasadę, dopuszczając możliwość sprostowania pomyłek pisarskich, rachunkowych i innych oczywistych błędów. Taka praktyka trwała do czasu nowelizacji procedury rosyjskiej, na mocy której wprowadzono do ustawy postępowania sądowego cywilnego przepisy o sprostowaniu wyroków (art. 623–624 UPC ros.)⁵². Nie została natomiast wprowadzona do wskazanej ustawy instytucja uzupełnienia wyroku⁵³.

⁴⁸ Д.Я. Малешина (ред.), Судебные Уставы Российской империи 1864 года: влияние на современное законодательство Литвы, Польши, России, Украины, Финляндии (к 150-летию Судебной реформы), s. 27, 28; P. Rylski, K. Weitz, Wpływ rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. na polskie postępowanie cywilne, PPC 2015, Nr 2, s. 165.

⁴⁹ W. Miszewski, Polski kodeks postępowania cywilnego a procedury dotychczas obowiązujące na ziemiach polskich, RPEiS 1931, Nr 11, s. 124.

⁵⁰ S. Goldsztein, Uwagi do projektu kodeksu postępowania cywilnego, Pal. 1931, Nr 4–5, s. 164; J.J. Litauer, Rektyfikacja wyroków, s. 3 i n.; J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia wyroku i system ich naprawy według KPC, Głos Sąd. 1934, Nr 1, s. 91.

⁵¹ OSN(C) 1928, Nr 1, poz. 49.

⁵² J.J. Litauer, Rektyfikacja wyroków, s. 3; K. Lubiński, w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. II, cz. 2, 2016, s. 792.

⁵³ S. Goldsztein, Uwagi do projektu kodeksu, s. 164; K. Lubiński, w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. II, cz. 2, 2016, s. 792.

Jak już wskazano, w przeciwieństwie do procedury niemieckiej i austriackiej, w procedurze rosyjskiej unormowana została instytucja wykładni wyroku. Ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. dopuszczała bowiem możliwość sporu na tle wykładni wyroku (art. 964 UPC ros.), czyli zezwalała sądowi na powtórne wejrzenie w osnowę wyroku i wyjaśnienie jej zgodnie z istotną myślą orzeczenia, nasuwającego wątpliwość z powodu niedokładnego lub oczywiście omyłkowego jego sformułowania⁵⁴. Zgodnie z art. 964 UPC ros. spory, dotyczące wykładni wykonywanego wyroku, ulegają rozpoznaniu sądu, który wydał wyrok⁵⁵. W myśl art. 962 i 963 UPC ros. spór o tłumaczenie wyroku powinien być zgłoszony do sądu w ciągu 2 tygodni od czasu dokonania czynności⁵⁶.

4. Rektyfikacja wyroków na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.

Z momentem odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. na ziemiach polskich obowiązywały przepisy państw zaborczych⁵⁷. Na ziemiach byłego zaboru pruskiego obowiązywały przepisy niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego z 30.1.1877 r. Na ziemiach byłego zaboru austriackiego obowiązywały przepisy austriackiego kodeksu postępowania cywilnego z 1.8.1895 r.⁵⁸ Z kolei na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego obowiązywały przepisy rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 20.11.1864 r.⁵⁹ Prace nad własną, polską procedurą cywilną rozpoczęły się jeszcze w czasie I wojny światowej na terenie Królestwa Polskiego, znajdującego się pod oku-

⁵⁴ Orz. SN z 23.3.1928 r., C 72/27, OSN(C) 1928, Nr 1, poz. 49; S. Goldsztein, Uwagi do projektu kodeksu, s. 163, 164.

⁵⁵ W. Miszewski, S. Goldsztein, W. Przedpełski, W. Żywicki, O. Federowicz, S. Frankenstein-Sieczkowski, Ustawa postępowania cywilnego obowiązująca w okręgach apelacyjnych warszawskim, lubelskim i wileńskim w przekładzie z wydania urzędowego 1914 r. z uzupełnieniami i zmianami do dnia 1/II 1926 r. z przytoczeniem jurysprudencji i ustaw związkowych oraz dodaniem przepisów, dotyczących organizacji sądownictwa tudzież skorowidza, wyd. II, Warszawa 1926, s. 475.

⁵⁶ S. Goldsztein, Uwagi do projektu kodeksu, s. 164.

⁵⁷ M. Allerhand, Międzydzielnicowe prawo procesowe w państwie polskim z uwzględnieniem stosunków przejściowych, Warszawa 1920, s. 1.

⁵⁸ Jedynie na należących do Polski obszarach Spisza i Orawy obowiązywał węgierski kodeks postępowania cywilnego z 1911 r., jednak rozporządzenie Rady Ministrów z 1922 r. rozciągnęło na te obszary austriackie ustawodawstwo dotyczące postępowania cywilnego.

⁵⁹ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 2009, s. 592; E. Borkowska-Bagińska, Historia prawa sądowego, s. 103; P. Ryłski, K. Weitz, Wpływ rosyjskiej ustawy, s. 163 i n.

pacją niemiecką i austro-węgierską⁶⁰. Członkowie powołanej w 1920 r. Komisji Kodyfikacyjnej znaleźli się w trudnej sytuacji, musieli bowiem stworzyć jednolite prawo dla całego kraju na podstawie różniących się między sobą ustaw pozaborowych⁶¹. W 1929 r. ogłoszono Projekt Kodeksu Postępowania Cywilnego uchwalony przez Komitet Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej⁶². W projekcie tym uwzględnione zostały wszystkie środki rektyfikacyjne⁶³. Kodeks postępowania cywilnego został ogłoszony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 29.11.1930 r.⁶⁴, z mocą obowiązującą od 1.1.1933 r.⁶⁵

W Kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r. unormowane zostały wszystkie trzy instytucje rektyfikacji wyroku. Sprostowanie wyroku zostało uregulowane w art. 376 KPC30 w brzmieniu: „§ 1. Sąd może na posiedzeniu niejawnym sprostować w wyroku niedokładności, omyłki pisarskie, rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. § 2. Sąd może, w razie potrzeby, zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę. § 3. Sprostowanie wyroku umieszcza się na oryginale, a na żądanie stron także na wypisach wyroku”. O uzupełnieniu wyroku stanowiły art. 377 i 379 KPC30. W myśl pierwszego przepisu, strona może w ciągu 2 tygodni od ogłoszenia wyroku zgłosić wniosek o jego uzupełnienie, jeżeli sąd nie orzekł o całości jej żądania lub co do natychmiastowej wykonalności wyroku. Sąd może przed rozstrzygnięciem wniosku o uzupełnienie wyroku w razie potrzeby zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę. Z kolei art. 379 KPC30 stanowił, że orzeczenie uzupełniające wyrok zapada w postaci wyroku, jeżeli uzupełnienie nie dotyczy wyłącznie kosztów lub natychmiastowej wykonalności. Wykładnię wyroku regulował art. 378 KPC30,

⁶⁰ S. *Gołąb*, Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne, Kraków 1930, s. 1; F. *Stojanowski*, F. *Hefter*, Kodeks postępowania cywilnego (Rozp. Prezydenta R.P. z 29/XI 1930 Dz.U. R.P. Nr. 83 z 3/XII 1930 poz. 651 i 652): wraz z przepisami wprowadzającymi, orzeczeniami wszystkich trzech izb w podobnych kwestjach proceduralnych, objaśnieniami Ministerstwa Sprawiedliwości, ustawami i rozporządzeniami pozostającymi w związku, przytoczeniem tekstu ustaw i rozporządzeń, które przepisy wprowadzające utrzymują w mocy, okólnikami Ministerstwa Sprawiedliwości w kwestjach proceduralnych, z tabelą terminów i wypadków w których zażalenie względnie środek odwoławczy nie są dopuszczalne oraz indeksem, s. 3; P. *Rylski*, K. *Weitz*, Wpływ rosyjskiej ustawy, s. 167.

⁶¹ X. *Fierich*, Unifikacja ustawodawstwa. Dziesięciolecie Polski odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918–1928, Kraków–Warszawa 1928, s. 263.

⁶² S. *Gołąb*, Projekty polskiej procedury cywilnej, s. 6, 30, 79; F. *Stojanowski*, F. *Hefter*, Kodeks postępowania cywilnego, s. 3.

⁶³ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Postępowania Cywilnego, t. I, Nr 6, Warszawa 1930, s. 68; S. *Goldsztejn*, Uwagi do projektu kodeksu, s. 162.

⁶⁴ Dz.U. Nr 83, poz. 651.

⁶⁵ D. *Makilla*, Historia prawa, s. 518.

zgodnie z którym sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku, jakie mogłyby się nastęrczyć przy jego wykonaniu. Ostatni z przepisów stanowiących o rektyfikacji wyroków dotyczył wszystkich środków rektyfikacyjnych. Był to przepis art. 380 KPC30. Stanowił, że wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do założenia środka odwoławczego od wyroku.

Biorąc pod uwagę treść przepisów Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. o sprostowaniu i uzupełnieniu wyroku, należy uznać, że wzorowano je na rozwiązaniach znanych w tym zakresie procedurze austriackiej⁶⁶ i niemieckiej. Z procedury niemieckiej nie przyjęto natomiast instytucji sprostowania stanu faktycznego, głównie ze względu na jej niepraktyczność, odmienną od niemieckiej koncepcję protokołu rozprawy i inne z tego względu znaczenie stanu faktycznego w treści wyroku⁶⁷. Z kolei instytucję wykładni wyroku wzorowano na procedurze rosyjskiej⁶⁸.

Przechodząc do omówienia nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 29.11.1930 r. w zakresie przepisów regulujących rektyfikację wyroków, należy wskazać, że przepis art. 377 KPC30 został zmieniony przez art. 1 pkt 31 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1932 r. zmieniającego niektóre przepisy Kodeksu postępowania cywilnego i przepisów wprowadzających Kodeks postępowania cywilnego⁶⁹ z mocą ustawy z dniem 1.1.1933 r. Zmiana polegała na zastąpieniu wyrazu „doręczenia” wyrazem „ogłoszenia”. Kolejna zmiana w zakresie regulacji rektyfikacji wyroków miała charakter techniczny. Mianowicie, na mocy obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu postępowania cywilnego z 1.12.1932 r.⁷⁰ zmieniła się numeracja jego przepisów w zakresie rektyfikacji wyroków z art. 376–380 na art. 369–373⁷¹.

Uchwalenie ustawy z 20.7.1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych⁷² zaowocowało licznymi zmianami w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. Zmiany te nie naruszyły jednak przepisów o sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków w procesie cy-

⁶⁶ S. Goldsztein, Uwagi do projektu kodeksu, s. 163.

⁶⁷ J.J. Litauer, Rektyfikacja wyroków, s. 4.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 3.

⁶⁹ Dz.U. Nr 93, poz. 802.

⁷⁰ Dz.U. Nr 112, poz. 934 ze zm.

⁷¹ K. Lubiński, w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. II, cz. 2, 2016, s. 793.

⁷² Dz.U. Nr 38, poz. 349 ze zm.

wilnym. Jedynie w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z 25.8.1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu Kodeksu postępowania cywilnego⁷³ zmieniła się numeracja jego przepisów w zakresie rektyfikacji wyroków z art. 369–373 na art. 355–359⁷⁴.

Z istotnych zmian wprowadzonych do Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. na mocy powołanej ustawy z 20.7.1950 r. w relacji do uzupełnienia wyroku należy wskazać w szczególności na wprowadzenie do art. 329 KPC50 wyjątków od zasady, że sąd nie ma prawa wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, ani zasądzać ponad żądanie. Po nowelizacji tego przepisu zasada ta nie miała zastosowania w sprawach, w których:

- 1) powodem był Skarb Państwa lub inny podmiot podlegający państwowemu arbitrażowi gospodarczemu, a wysokość roszczeń nie została określona umową lub przepisami szczególnymi, oraz
- 2) przedmiotem powództwa były roszczenia alimentacyjne, ze stosunku pracy lub o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.

W wyniku wprowadzonych zmian, przedmiotem rozstrzygnięcia sądu było już nie tylko przedstawione przez powoda żądanie, lecz także rozstrzygnięcie o roszczeniach wynikających z przedstawionego przez powoda stanu faktycznego. Wyjątki zawarte w tym przepisie nie zostały jednak zharmonizowane z art. 356 KPC50, który w tym zakresie zezwalał na żądanie uzupełnienia wyroku tylko w przypadku, gdy sąd nie orzekł o całości żądania⁷⁵. Istniejące w tym zakresie trudności usiłowano na potrzeby praktyki rozwiązać w judykaturze Sądu Najwyższego. W uchwale SN z 29.4.1957 r., I CO 40/56⁷⁶ podniesiono, że w przypadku, gdy sąd mimo istnienia obiektywnych przesłanek nie skorzysta z uprawnień przyznanych mu w art. 329 § 2 KPC50 i nie zasądzi alimentów ponad żądanie, stronie nie przysługuje prawo żądania uzupełnienia wyroku. Sąd Najwyższy uznał, że w takiej sytuacji sąd dopuścił się uchybienia procesowego w rozumieniu art. 371 § 1 pkt 4 KPC50, który stanowił, że rewizję oprócz można na innych uchybieniach procesowych, jeżeli mogły one wpłynąć na wynik sprawy. Zdaniem SN, nieorzeczenie w tym wypadku o roszczeniach strony w myśl art. 329 § 2 KPC50 miało wpływ na wynik sprawy, skoro były podstawy do zasądzenia stronie alimentów ponad jej żądanie. W konsekwencji uznał, że

⁷³ T.j. Dz.U. Nr 43, poz. 394.

⁷⁴ K. Lubiński, w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. II, cz. 2, 2016, s. 793.

⁷⁵ K. Marowski, Uzupełnienie wyroku, NP 1966, Nr 7–8, s. 937.

⁷⁶ OSPiKA 1975, Nr 3, poz. 58.

z mocy art. 371 § 1 pkt 4 KPC50 można było oprzeć rewizję na uchybieniu art. 329 § 2 KPC50.

5. Rektyfikacja wyroków na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r.

W projektach Kodeksu postępowania cywilnego z 1955 r.⁷⁷, z 1960 r.⁷⁸ oraz z 1964 r.⁷⁹ zostały zachowane zasadniczo przepisy Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. o rektyfikacji wyroków w procesie cywilnym, choć z pewnymi zmianami⁸⁰. Ograniczając się do odnotowania zmian i uzupełnień wprowadzonych ostatecznie do Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r., należy wskazać, że na mocy art. 350 § 1 KPC wprowadzono dopuszczalność sprostowania przez sąd oczywistej omyłki z urzędu. W § 2 tego artykułu dodano, że dalsze odpisy i wypisy wyroku powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o sprostowaniu. Poza tym, dodano § 3, zgodnie z którym, jeżeli sprawa toczyła się przed sądem rewizyjnym, sąd ten mógł z urzędu sprostować wyrok sądu I instancji⁸¹.

W przypadku uzupełnienia wyroku, w art. 351 KPC po wyrazie „wykonalności” dodano tekst „albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu. Dotyczy to także wypadku, gdy w sprawie, w której zakres nie zależy od treści żądania pozwu, sąd – wbrew wynikom postępowania – nie orzekł o roszczeniu niezgłoszonym w żądaniu lub przyznał je w rozmiarze mniejszym niż należało”. W ten sposób zharmonizowano przepisy o uzupełnieniu wyroku z art. 321 § 2 KPC, wskazującym wyjątki od zasady, że sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Poza tym z mocy art. 351 § 2 KPC rozpoznanie wniosku o uzupełnienie wyroku na posiedzeniu niejawnym dopuszczono tylko w dwóch przypadkach, a mianowicie co do zwrotu kosztów lub natychmiastowej wykonalności. Należy przypomnieć, że

⁷⁷ Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1955, s. 46.

⁷⁸ Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1960, s. 58.

⁷⁹ Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1964, s. 67.

⁸⁰ K. Lubiński, w: T. Wiśniewski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. II, cz. 2, 2016, s. 794.

⁸¹ *Ibidem*.

art. 356 KPC⁵⁰ pozostawiał sądowi we wszystkich przypadkach objętych jego dyspozycją wybór pomiędzy posiedzeniem niejawnym a rozprawą⁸².

Analizując instytucję wykładni wyroku, należy odnotować, że w art. 352 KPC dopuszczalnością wykładni objęto wszystkie przypadki, w których zachodzą wątpliwości co do treści wyroku. Usunięte bowiem zostało istniejące w poprzednio obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego ograniczenie stanowiące, że wykładni podlegają jedynie wyroki nadające się do wykonania w drodze egzekucji. Ponadto, w art. 353 KPC wyraz „odwoławczego” użyty w art. 359 KPC⁵⁰ zastąpiono wyrazem „zaskarżenia”, obejmując tym samym jego zakresem sprzeciw od wyroku zaocznego⁸³.

Przepisy o rektyfikacji wyroków po uchwaleniu w 1964 r. Kodeksu postępowania cywilnego były kilkakrotnie zmieniane. W zakresie sprostowania wyroku wprowadzono zmianę ustawą z 1.3.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁸⁴. Dotyczyła ona § 3 art. 350 KPC i polegała na zastąpieniu wyrazu „rewizyjnym” wyrazami „drugiej instancji”. Wiązało się to ze zmianami w systemie środków zaskarżenia. Nowela wprowadziła system trójinstancyjny, a mianowicie sądy I instancji (rejonowe i wojewódzkie), sądy II instancji (sądy wojewódzkie i apelacyjne) oraz SN jako sąd III instancji, rozpoznający kasację⁸⁵. W miejsce rewizji wprowadzono apelację. Przedstawione zmiany przełożyły się na treść art. 350 KPC. Z kolei uzupełnienie wyroku zostało zmienione ZmKPC04. Zmiana polegała na usunięciu zd. 2 w § 1 art. 351 KPC, które brzmiało „Dotyczy to także wypadku, gdy w sprawie, której zakres nie zależy od treści żądania pozwu, sąd – wbrew wynikom postępowania – nie orzekł o roszczeniu nie zgłoszonym w żądaniu lub przyznał je w rozmiarze mniejszym niż należało”. Zmiana ta związana była z uchynieniem tą samą ustawą nowelizacyjną § 2 art. 321 KPC i powrotem do zasady związania sądu zgłoszonym żądaniem oraz zakazu orzekania ponad żądanie. Skoro został uchylony § 2 art. 321 KPC, zawierający wyjątki od zasady, że sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty

⁸² *Ibidem*, s. 794, 795.

⁸³ *Ibidem*, s. 795.

⁸⁴ Dz.U. Nr 43, poz. 189.

⁸⁵ A. Zieliński, Apelacja według noweli KPC z 1995 roku, Pał. 1996, Nr 3–4, s. 55; S. Dmowski, Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, MoP 1996, Nr 4, s. 113; T. Ereciński, Apelacja w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010, s. 49.

żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie, bezprzedmiotowe stało się cytowane powyżej zdanie w § 1 art. 351 KPC.

Ostatnia zmiana przepisów regulujących sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków została dokonana ZmKPC19. Na mocy tej ustawy z treści art. 350 § 2 KPC wykreślone zostało sformułowanie „sprostowanie sąd może postanowić na posiedzeniu niejawnym”, uchylony został § 2 art. 351 KPC, który stanowił, że wniosek o uzupełnienie wyroku co do zwrotu kosztów lub natychmiastowej wykonalności sąd może rozpoznać na posiedzeniu niejawnym, oraz z treści art. 352 KPC skreślone zostało zd. 2, stanowiące, że postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku sąd może wydać na posiedzeniu niejawnym. Wprowadzone zmiany w art. 350–352 KPC są wynikiem nowelizacji art. 148 KPC, w którym na mocy tej samej ustawy nowelizacyjnej dodano § 3 stanowiący, że sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym. W uzasadnieniu do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wskazano, że wprowadzenie art. 148 § 3 KPC uczyniło zbędnymi dotychczasowe przepisy, które kazuistycznie określały forum do wydania konkretnego rodzaju postanowienia⁸⁶. Ponadto, na mocy ZmKPC19 do Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzono art. 350¹ zawierający klauzulę nadużycia prawa procesowego w odniesieniu do sprostowania wyroku (art. 350¹ § 1–3 KPC) oraz do uzupełnienia i wykładni wyroku (art. 350¹ § 4 KPC), która jest przedmiotem rozważań w rozdziale 8.

§ 2. Uwagi prawnoporównawcze

I. Wprowadzenie

Potrzeba naprawy wadliwych wyroków pozostaje aktualna nie tylko w Polsce. Również organy sądownicze innych państw podejmują próby wyeliminowania z wyroków wad w postaci oczywistych omyłek, niejasności czy niekompletności. Analizie poddane zostały rozwiązania w zakresie naprawy wymienionych wadliwości w systemach prawa procesowego niemieckiego, austriackiego, francuskiego, włoskiego, hiszpańskiego, angielskiego oraz rosyj-

⁸⁶ Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 3137, s. 157, www.sejm.gov.pl (dostęp: 13.10.2019 r.).

skiego. Wybór prawa niemieckiego i francuskiego podyktowany jest ich dużym wpływem na rozwój polskiego systemu prawa procesowego⁸⁷. Francuski kodeks postępowania cywilnego z 1806 r. obowiązywał bowiem w Królestwie Polskim do 1875 r. Wybór prawa niemieckiego uzasadniony jest również faktem obowiązywania tego prawa na terenach polskich w okresie zaborów. Z tych samych przyczyn dokonano wyboru prawa procesowego austriackiego i rosyjskiego. Obowiązywanie praw państw zaborczych nie pozostało bowiem bez wpływu na ustawodawstwo tworzone po odzyskaniu przez Polskę niepodległości⁸⁸. W zakresie prawa procesowego niemieckiego i austriackiego, w podrozdziałach 1 i 2 niniejszego rozdziału zostały omówione instytucje sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków na gruncie KPC niem. i KPC austr. Z uwagi na obowiązywanie tych aktów prawnych w Niemczech i Austrii, uwagi poczynione na s. 8–13 są aktualne jako uwagi prawnoporównawcze dotyczące prawa niemieckiego i austriackiego. Wybór prawa procesowego włoskiego spowodowany jest wpływem tego systemu na rozwój innych europejskich krajowych systemów prawa. Wybór prawa hiszpańskiego podyktowany został potrzebą przedstawienia rozwiązań przyjętych w nowszej kodyfikacji postępowania cywilnego w tym przedmiocie. Z kolei wybór prawa angielskiego wynika z potrzeby ukazania odrębności w zakresie rektyfikacji wyroków od rozwiązań funkcjonujących na gruncie prawa kontynentalnego. Uwagi prawnoporównawcze obejmują również regulacje w zakresie rektyfikacji wyroków przyjęte w aktach prawa międzynarodowego, które normują funkcjonowanie organów sądowych na arenie międzynarodowej i te uregulowania o najszerszym zakresie stosowania zostaną przedstawione w pierwszej kolejności.

II. Prawo międzynarodowe

Rozstrzyganiu spornych spraw między państwami i innymi podmiotami stosunków międzynarodowych służy sądownictwo międzynarodowe. W jego ramach funkcjonują sądy międzynarodowe o zasięgu światowym, jak Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oraz o zasięgu regionalnym, jak Europejski Trybunał Praw Człowieka, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wyroki wydawane przez wskazane organy sądowe mogą być dotknięte wadami w postaci niejasności czy niekompletności, które uniemożliwiają w pełni

⁸⁷ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju*, s. 592.

⁸⁸ A. Dziadzio, *Powszechna historia prawa*, s. 236; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju*, s. 592.